

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
Україна, 01008, м. Київ, вул. М.Грушевського, 5

№ 04-03/6-383 від «21» червня 2019 року

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
(01033, м. Київ, вул. Жилянська, 14)

Суб'єкт права на конституційне подання
51 **народних депутатів України**

Уповноважені за дорученням народні депутати України:

Долженков Олександр Валерійович
01008, Україна, м. Київ,
вул. Грушевського, 5
ел. пошта: Dolzhenkov.Oleksandr@rada.gov.ua
тел.: (044)-255-37-71

Новинський Вадим Владиславович
01008, Україна, м. Київ,
вул. Грушевського, 5
ел. пошта: Novynskyi.Vadym@rada.gov.ua
тел.: (044)- 255-42-12

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ
щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII (Голос України від 16.05.2019 року, № 90)

Відповідно до **статей 147 і 150 Конституції України, пункту першого статті 7, статей 51, 52 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII** (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 35, ст. 376) звертаємося до Конституційного Суду України із клопотанням про визнання таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) **Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII** (Голос України від 16.05.2019 року, № 90) (далі — **Закон № 2704-VIII**).

25 квітня 2019 року Верховна Рада України на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання прийняла **Закон № 2704-VIII**, яким передбачено врегулювання застосування української мови як мови громадянства України; визначено статус української мови як єдиної державної мови в Україні; регламентується застосування української мови у діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в Україні, державних і комунальних підприємств, установ та організацій, інших суб'єктів господарювання державної і комунальної форм власності; застосування української мови в публічних сферах: в освіті та науці; в сфері культури, на телебаченні та радіомовленні, в друкованих засобах масової інформації, у книговиданні та книгорозповсюдженні; у сфері електронних інформаційних систем; у сфері обслуговування споживачів; у сфері спорту, телекомунікацій та поштового зв'язку, юридичних послуг, охорони здоров'я, транспорту; при позначенні топонімів, у рекламі, при виготовленні вивісок і табличок; у діяльності громадських об'єднань, політичних партій, суб'єктів господарювання приватної форми власності наданні інформації про їхні товари і послуги; застосування державної мови у власних назвах та іменах; визначення стандартів державної мови; порядок захисту державної мови.

Відповідно до **статті 1, частин першої-другої статті 8 Конституції України** Україна проголошена демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну дію. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі **Конституції України** і повинні відповідати їй.

Положенням статті 152 Конституції України встановлено, що закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

На думку суб'єкта конституційного подання, положення Закону № 2704-VIII є такими, що не відповідають Конституції України, яка є вираженням суверенної волі Українського народу – громадян України всіх національностей.

На виконання вимог частини третьої статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII наводимо правове обґрунтування невідповідності Закону № 2704-VIII положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, статей 10, 11, частини другої статті 19, частини третьої статті 22, частин першої-другої статті 24, частин другої та третьої статті 84, частини третьої статті 88, частини першої статті 93 Конституції України.

І. Щодо відповідності Закону № 2704-VIII статтям 10, 11, частині третій статті 22, частинам першій-другій статті 24 Конституції України (конституційності)

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що положеннями низки статей Закону № 2704-VIII порушуються права громадян на використання рідної мови, обмежується доступ громадян, наприклад, до культурної продукції на рідній мові, створюється атмосфера нетерпимості до мовного різноманіття, історично притаманного єдиному багатонаціональному народу України, не врегульовується порядок застосування мов національних меншин в Україні, розвиток використання і захист яких гарантований з боку держави, що в цілому суперечить положенням статей 10, 11, частини першої статті 20, частини третьої статті 22, частин першої-другої статті 24 Конституції України.

Відповідно до **статті 10 Конституції України** державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. *В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.* Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування. Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

У **статті 11 Конституції України** зазначається, що *держава сприяє* консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також *розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України.*

Низка **статей Закону № 2704-VIII, зокрема, стаття 1 (частина десята), стаття 2 (частина третя), стаття 3 (частина перша), стаття 13 (частина четверта), стаття 21 (частини перша, п'ята), стаття 22, стаття 23, стаття 24 (частина третя), стаття 25, стаття 26, стаття 27, стаття 30, стаття 32, стаття 35, стаття 37, стаття 39 (частина четверта)** – суперечать положенням **статей 10, 11 Конституції України.**

Так, відповідно до **частини четвертої статті 13 Закону № 2704-VIII** на території Автономної Республіки Крим акти індивідуальної дії органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування оприлюднюються державною мовою та можуть бути додатково оприлюднюватись у перекладі *кримськотатарською мовою як мовою корінного народу в Україні.*

У **частині п'ятій статті 21 Закону № 2704-VIII** зазначається, що у закладах освіти відповідно до освітньої програми одна або декілька дисциплін можуть викладатися двома чи більше мовами – державною мовою, *англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу.*

Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою. Друковані засоби масової інформації можуть видаватися іншими, ніж

державна, мовами за умови, що одночасно з відповідним тиражем видання іноземною мовою видається тираж цього видання державною мовою.

Вимоги частин першої, другої та абзацу другого частини четвертої цієї статті *не поширюються на друковані засоби масової інформації, що видаються виняткково кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів України, англійською мовою, іншою офіційною мовою Європейського Союзу,* незалежно від того, чи містять вони тексти державною мовою, та на наукові видання, мова яких визначається статтею 22 цього Закону (**частини перша, п'ята статті 25 Закону № 2704-VIII**).

Положення частини третьої статті 22 Закону № 2704-VIII, згідно з якою дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, доктора мистецтва, доктора наук, а також автореферати та відгуки опонентів пропонується виконувати однією з мов – державною *або англійською*, є дискримінаційними стосовно інших мов національних меншин України, в тому числі і щодо використання інших офіційних мов Європейського Союзу.

Згідно із **частиною першою статті 26 Закону № 2704-VIII** видавець, внесений до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, зобов'язаний видавати державною мовою не менше 50 відсотків усіх виданих ним упродовж відповідного календарного року назв книжкових видань. Ця вимога не поширюється на видавничу продукцію, видану кримськотатарською мовою, іншими мовами корінних народів чи національних меншин України за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів відповідно до закону щодо порядку реалізації прав корінних народів, національних меншин України.

Відповідно до **частини четвертої статті 39 Закону № 2704-VIII** поряд з державною мовою офіційні назви органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності *можуть позначатися англійською мовою.* На вивісках та офіційних бланках назви, виконані англійською мовою, подаються з правого боку або внизу.

Ці та інші законодавчі положення, передбачені Законом № 2704-VIII, входять у суперечність з положеннями статей 10, 11 Конституції України та рядом правових позицій Конституційного Суду України; вони *фактично означають дискримінацію російськомовних громадян за мовною ознакою*, адже положеннями Закону № 2704-VIII *передбачається поряд з українською мовою функціонування тільки кримськотатарської мови як мови корінного народу, англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу,* незважаючи на те, що Конституцією України *гарантується вільний розвиток, використання і захист російської та інших мов національних меншин України.*

Відповідно до **частини другої статті 24 Конституції України** не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Тобто, **частина друга статті 24 Конституції України** встановлює заборону привілеїв за мовними ознаками, тоді як норми **Закону № 2704-VIII** фактично встановлюють пріоритет для використання англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу, шляхом акцентування уваги саме на цих мовах, порівняно з російською мовою та іншими мовами національних меншин, вільний розвиток, використання і захист яких проголошується **статтями 10, 11 Конституції України**.

Оспорюваний **Закон № 2704-VIII** порушує положення **частини третьої статті 10, статті 11 Конституції України**, оскільки обмежує перелік мов корінних народів і національних меншин до яких в Україні забезпечуються заходи спрямовані на їх використання лише до кримськотатарської, англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу, у той час як в Україні живуть представники понад ста націй.

Найчисельнішими з них є росіяни, євреї, білоруси, молдовани, болгари, поляки, угорці, румуни, греки, татари, вірмени, роми; менш чисельними є азербайджанці, грузини, чуваші, узбеки, мордва, корейці, удмурти, лезгини, туркмени, гагаузи, литовці, казахи, словаки, марійці, осетини, таджики, естонці, комі, албанці, ассирійці, киргизи, карели, чеченці, даргинці, араби, фіни, абхази,кабардинці та інші.

До офіційних мов Європейського Союзу належать: англійська, болгарська, грецька, данська, естонська, ірландська, іспанська, італійська, латиська, литовська, мальтійська, нідерландська, німецька, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, угорська, фінська, французька, хорватська, чеська, шведська, які, відповідно, не охоплюють всіх мов національних меншин України, а отже встановлення **Законом № 2704-VIII** такого переліку мов є дискримінаційним стосовно інших мов, які не потрапили до списку офіційних мов Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що найбільша етнічна меншина в Україні – росіяни, їхня кількість становить 8334,1 тисяч осіб і становить 17,3 відсотка населення України та на те, що **частиною третьою статті 10 Конституції України** гарантується вільний розвиток, використання і захист, перш за все, російської мови, оспорюваним **Законом № 2704-VIII** встановлюються дискримінаційні положення по відношенню до російської мови та до інших мов національних меншин, які не є офіційними мовами Європейського Союзу.

Російська мова на законодавчому рівні повністю виключається із трудових відносин, із сфери освіти, сфери науки, сфери культури, сфери телебачення і радіомовлення, сфери друкованих засобів масової інформації, сфери книговидання та книго розповсюдження, сфери користувацьких інтерфейсів комп'ютерних програм та веб-сайтів, сфери публічних заходів, сфери обслуговування споживачів, сфери спорту, сфери телекомунікацій та поштового зв'язку, сфери діловодства, документообігу, листування та інших сфер життя громадян, – **вищезазначене призводить до порушення вільного розвитку та використання російської мови в Україні, що суперечить положенням частини третьої статті 10, статті 11 Конституції України**.

Численні преференції, які надаються **Законом № 2704-VIII** офіційним мовам Європейського Союзу, можливо, мають певний сенс з політичного боку, але загалом є досить спірними та дискримінаційними по відношенню до інших мов національних меншин України.

По-перше, **Конституція України** орієнтує в **статті 10** на сприяння вивченню мов міжнародного спілкування, що є значно важливішим для держави і суспільства, ніж сприяння застосуванню офіційних мов Європейського Союзу.

По-друге, серед двадцяти чотирьох офіційних мов Європейського Союзу (станом на травень 2019 року) є доволі малопоширені в Україні і світі, наприклад, мальтійська, латиська, ірландська, естонська. В самій Європі цими мовами володіють менше одного відсотка населення. Навряд чи їм слід віддавати перевагу, як це зроблено положеннями **Закону № 2704-VIII**, на противагу російській мові, яка є рідною мовою для найчисельнішої етнічної меншини в Україні, та яка проігнорована і використання й розвиток якої не передбачається в оспорюваному **Законі № 2704-VIII.**

По-третє, видається непрактичним орієнтуватися на мови політичних об'єднань, а не народів як цього вимагає положення **статей 10, 11 Конституції України.**

Конституція України та міжнародні договори, до яких приєдналася Україна, гарантують вільний розвиток, використання і захист усіх мов національних меншин, що живуть на території України.

Відповідно до **преамбули Європейської хартії регіональних мов та мов меншин від 5 листопада 1992 року, ратифікованої Законом України від 15 травня 2003 року № 802-IV** (Відомості Верховної Ради України, 2003, № 30, ст. 259) (далі – **Європейська Хартія**), основною метою цього документа є охорона історичних регіональних мов або мов меншин Європи, які знаходяться під загрозою відмирання, створення умов для їх захисту і використання з метою збереження та розвитку культурного багатства і традицій Європи.

Пунктом 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов та мов меншин» від 15 травня 2003 року № 802-IV (Відомості Верховної Ради України, 2003, № 30, ст. 259) передбачено, що положення Хартії застосовуються до мов таких національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської.

Згідно із положеннями **статті 12 Європейської Хартії** Україна взяла на себе зобов'язання, в межах території, на якій такі мови використовуються, і якщо органи державної влади мають компетенцію, повноваження або відіграють певну роль у цій сфері, сприяти доступу регіональними мовами або мовами меншин до творів, що створюються іншими мовами, підтримуючи і розвиваючи діяльність у галузі перекладу, дублювання, озвучування і субтитрування. Зобов'язання приділяти належну увагу у своїй культурній

політиці за кордоном регіональним мовам або мовам меншин, а також культурам, які відображаються такими мовами.

У **частині першій статті 5 Рамкової конвенції про захист національних меншин від 1 лютого 1995 року, ратифікованої Законом України від 9 грудня 1997 року № 703/97-ВР** (Відомості Верховної Ради України від 09.04.1998 року, № 14, стор. 56) зазначається, що сторони зобов'язуються створити необхідні умови для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, зберігати основні елементи своєї самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину.

Стаття 1 Угоди з питань, пов'язаних з поновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів від 9 жовтня 1992 року, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 року № 3736-XII (Відомості Верховної Ради України від 28.12.1993 року, № 52, ст. 498) визначає, що депортованим громадянам колишнього СРСР забезпечуються в державах Співдружності Незалежних Держав політичні, економічні та соціальні права і умови для освіти, національного, культурного та духовного відродження.

Пунктом «а» частини першої статті 10 Конвенції про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин від 21 жовтня 1994 року, яка була підписана Україною та набрала чинності 10 січня 1997 року, передбачається необхідність вивчення у цих державах державної мови та *створення умов для вивчення національними меншинами рідної мови.*

Відповідно до **статті 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 року № 2148** у тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

У **Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, прийнятої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року** зазначається про те, що особи, що належать до національних чи етнічних, релігійних та мовних меншин, мають право користуватися досягненнями своєї культури, сповідувати свою релігію та відправляти релігійні обряди, а також *користуватися своєю мовою у приватному житті та публічно, вільно та без втручання чи дискримінації у будь-якій формі.*

До числа важливих міжнародних документів, в яких акцентується на важливості захисту прав мовних меншин належать також **Декларація принципів терпимості, затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року** та **Віденська декларація і Програма дій, прийнята Всесвітньою конференцією з прав людини 25 червня 1993 року**.

У Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99, в якому надано тлумачення **статті 10 Основного Закону України**, зазначено, що публічними сферами, в яких застосовується державна мова, охоплюються насамперед сфери здійснення повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування (мова роботи, актів, діловодства і документації, мова взаємовідносин цих органів тощо).

Тобто, в інших сферах суспільного життя поряд з українською мовою може використовуватися російська мова, інші мови національних меншин України.

Також, зміни, передбачені положеннями **статей 24-26 Закону № 2704-VIII**, не повною мірою узгоджуються з правовою позицією **Конституційного Суду України** у справі про розповсюдження іноземних фільмів **від 20 грудня 2007 року № 13-рп/2007.**

Таким чином, визначення у Законі № 2704-VIII розвитку, використання і захисту тільки для кримськотатарської мови як мови єдиного корінного народу та використання у різних сферах суспільного життя поряд з українською мовою англійської мови та інших офіційних мов Європейського Союзу, порушує права і свободи всіх інших корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні, зокрема, найбільшої етнічної меншини в Україні – росіян, що суперечить положенням частин другої-третьої статті 10, статті 11 Конституції України.

Передбачене оспорюваним Законом № 2704-VIII вибіркове використання та вибірковий захист мови одного корінного народу та деяких інших мов національних меншин, надає привілеї для одних мовних груп (національних меншин) та обмежує права інших, що має прямі ознаки дискримінації, та порушує принцип рівності громадян перед законом, встановлений частиною першою статті 24 Конституції України.

Згідно з **частинами першою-другою статті 7 Закону № 2704-VIII** особа, яка має намір набути громадянство України, зобов'язана засвідчити відповідний рівень володіння державною мовою. Рівень володіння державною мовою, необхідний для набуття громадянства України, визначає Національна комісія зі стандартів державної мови.

Крім того, **підпунктом 13 пункту 7 розділу IX «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 2704-VIII пункт п'ятий частини другої статті 9 Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № 2235-III** (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 13, ст. 65) (зі змінами) (необхідні для прийняття до громадянства України умови) викладено в такій редакції: «5) володіння державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови».

До внесення відповідних змін **Законом № 2704-VIII**, умова щодо володіння державною мовою не поширювалася на осіб, які мали певні фізичні вади (сліпі, глухі, німі).

Отже, у зв'язку з прийняттям **Закону № 2704-VIII**, володіння державною мовою стало обов'язковою умовою для прийняття до громадянства України і для осіб, які мають певні фізичні вади.

Зазначене не враховує вимог частини третьої статті 22 Конституції України: при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, а також міжнародних зобов'язань України, тобто є неконституційним.

Також, **статтями 9 та 10 оспорюваного Закону № 2704-VIII** визначено перелік осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків, а також механізми підтвердження такими особами володіння державною мовою на певному рівні.

Так для осіб, визначених **пунктами 1, 3, 4, 7, 10, 13 частини першої статті 9 Закону № 2704-VIII**, рівень засвідчується державним сертифікатом про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови; для осіб, визначених **пунктами 2, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 14-16 частини першої статті 9 Закону № 2704-VIII**, рівень засвідчується пред'явленням документа про повну загальну середню освіту за умови, що він підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (у разі відсутності такого предмета – державним сертифікатом).

Необхідно зазначити, що запровадження різних механізмів (без об'єктивних критеріїв розмежування) підтвердження рівня володіння державною мовою стосовно осіб, які претендують на обрання чи призначення на посади у сфері державного управління, є дискримінаційним, а тому не узгоджується з вимогами статті 24 Конституції України (на цьому акцентувалась увага, зокрема у рішенні Конституційного Суду України від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012).

Отже, враховуючи все вищевикладене, є всі підстави стверджувати, що оспорюваний Закон № 2704-VIII не відповідає приписам статті 10, 11, частини третьої статті 22, частин першої-другої статті 24 Конституції України (є неконституційним), оскільки, положення, передбачені даним Законом, спрямовані на дискримінацію російської, інших мов національних меншин України, дискримінацію громадян за мовними ознаками, крім цього Законом № 2704-VIII порушуються конституційні права громадян, а саме право на використання і захист рідної мови, право на розвиток мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України; передбачається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

II. Щодо відповідності Закону № 2704-VIII частині другій статті 6, частині другій статті 19, частинам другій-третій статті 84, частині третій статті 88, частині першій статті 93 Конституції України (конституційності)

Відповідно до положень **частини першої статті 152 Основного Закону України** закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України

визнаються неконституційними, якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що мало місце порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду та ухвалення Закону № 2704-VIII, оскільки під час розгляду та прийняття Верховною Радою України на пленарному засіданні 25 квітня 2019 року проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (реєстр. № 5670-д від 09.06.2017 року) (далі – проект Закону № 5670-д) порушені положення частини другої статті 6, частин першої та другої статті 8, частини другої статті 19, частин другої та третьої статті 84, частини третьої статті 88, частини першої статті 93 Конституції України.

Верховна Рада України повинна здійснювати свою діяльність на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені **Конституцією України** (**частина друга статті 6, частина друга статті 19, стаття 85 Конституції України**).

Закони чи інші акти Верховна Рада України приймає лише за умови присутності на відповідному пленарному засіданні на момент голосування народних депутатів України у кількості не меншій, ніж необхідно для прийняття відповідного рішення. Закон вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від конституційного складу парламенту. Зазначена вимога щодо необхідної кількості присутніх народних депутатів України та голосів «За» для прийняття відповідного акта парламенту не є абсолютною. Конституція України встановлює вимоги щодо іншої кількості присутніх на пленарних засіданнях Верховної Ради України народних депутатів України та необхідної кількості голосів для прийняття таких рішень парламенту.

Основною формою діяльності Верховної Ради України є її пленарні засідання – періодичні зібрання народних депутатів України під час сесії парламенту, які відбуваються за встановленою процедурою, у визначений час та у визначеному місці. На пленарних засіданнях Верховна Рада України розглядає питання та приймає відповідні рішення, що належить до її компетенції, шляхом особистого голосування народних депутатів України.

На думку суб'єкта конституційного подання, ***Закон № 2704-VIII*** *є неконституційним у зв'язку з порушенням права законодавчої ініціативи народних депутатів України.*

Право законодавчої ініціативи – це право на подання до Верховної Ради України та обов'язків розгляд нею законодавчої пропозиції, законопроекту чи поправки до проекту **Закону № 2704-VIII**.

В **Основному Законі** закріплено загальні засади законодавчого процесу та визначено суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Відповідно до **частини першої статті 93 Конституції України** право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України.

Порушення положень **частини першої статті 93 Конституції України** при прийнятті **Закону № 2704-VIII** спричинило перешкоджанню Верховній Раді України – єдиному органу законодавчої влади, здійснювати свої обов'язки у встановленому законом порядку та діяти в межах її компетенції.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, яка міститься у **Рішенні від 30 жовтня 1997 року № 5-зп**, винятки з конституційних норм встановлюються самою **Конституцією України**, а не іншими нормативними актами.

У **Рішенні Конституційного Суду України від 23 грудня 1997 року № 7-зп** зазначено, що верховенство конституційних норм поширюється на всі сфери державної діяльності, в тому числі і на законотворчий процес. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених в Конституції України, перерозподіл конституційної компетентності шляхом прийняття закону є можливим тільки шляхом внесення змін до Конституції України.

Неприпустимість звуження права законодавчої ініціативи народних депутатів України підтверджено й **Рішенням Конституційного Суду України від 30 травня 2012 року № 12-рп/2012**.

Таким чином, всупереч вимогам положенню частини першої статті 93 Конституції України при прийнятті Закону № 2704-VIII у другому читанні та в цілому було порушено право законодавчої ініціативи народних депутатів України.

Згідно з положеннями **статті 6 Конституції України**, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, що підтверджується і **Рішенням Конституційного Суду України від 29 вересня 2009 року № 22-рп/2009**.

Частиною другою та третьою статті 88 Основного Закону закріплено, що Голова Верховної Ради України, зокрема, веде засідання Верховної Ради України; організовує роботу Верховної Ради України. **При цьому, Голова Верховної Ради України здійснює повноваження, передбачені Конституцією, у порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України.**

Оскільки вказана норма Конституції України за своїм цільовим призначенням є відсильною (бланкетною), норми Регламенту Верховної Ради України, породжені Конституцією України, та їх дотримання є обов'язковим конституційним приписом.

Відповідно до **пункту 1 частини першої статті 78 Регламенту**

Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010, № 14-15, № 16-17, ст. 133, зі змінами) (далі – **Регламент Верховної Ради України**) Голова Верховної Ради України на виконання повноважень, визначених Конституцією України веде засідання Верховної Ради з дотриманням вимог Регламенту.

У **статті 27 Регламенту Верховної Ради України** зазначається, що Головуючий на пленарному засіданні Верховної Ради дотримується норм Конституції України та цього Регламенту і вживає заходів щодо їх дотримання всіма присутніми на пленарному засіданні; повідомляє про результати реєстрації народних депутатів та про кількість народних депутатів, відсутніх на пленарному засіданні з поважних причин; відкриває, веде та закриває пленарні засідання, оголошує перерви в пленарних засіданнях тощо.

При розгляді **проекту Закону № 5670-д** було порушено процедуру розгляду законопроектів у другому читанні, встановлену **Регламентом Верховної Ради України**, зокрема не було дотримано процедури обговорення та прийняття **проекту Закону № 5670-д** у другому читанні та в цілому.

Регламентом Верховної Ради України встановлено порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради України, її засідань, зокрема, порядок реєстрації законопроектів, їх включення до порядку денного, надання законопроектів народним депутатам України, особливості їх розгляду, у тому числі у першому та другому читаннях, строки надання пропозиції та поправок, усунення суперечностей та внесення редакційних уточнень, прийняття законів.

Народні депутати України, при прийняті **Закону № 2704-VIII** в другому читанні та в цілому, були позбавлені права внесення виправлень, уточнень, а також права на усунення помилок та суперечностей у тексті **проекту Закону № 5670-д** під час другого читання, тобто була порушена процедура розгляду та прийняття **Закону № 2704-VIII**.

Так, відповідно до **частин першої-другої статті 119 Регламенту Верховної Ради України** під час розгляду законопроекту в другому читанні Верховна Рада проводить його постатейне обговорення та голосування. У разі необхідності можуть обговорюватися і ставитися на голосування окремі частини, пункти, підпункти, речення або статті. Верховна Рада може прийняти процедурне рішення про розгляд законопроекту розділами, частинами з проведенням щодо них самостійного обговорення і голосування. Таке процедурне рішення може прийматися після обговорення за скороченою процедурою.

У **частинах першій-третій статті 120 Регламенту Верховної Ради України** зазначається, що під час розгляду законопроекту в другому читанні проводиться обговорення кожної статті в порядку її нумерації в запропонованій головним комітетом редакції, якщо не прийнято рішення про розгляд законопроекту в іншому порядку відповідно до **статті 119 цього Регламенту**. За наполяганням ініціатора внесення-суб’єкта права законодавчої ініціативи може бути проведено обговорення відхилених головним комітетом пропозицій,

поправок, що стосуються цих статей. За наполяганням народних депутатів може бути проведено обговорення врахованої головним комітетом пропозиції, поправки з наступним голосуванням щодо її прийняття, виключення в цілому чи її частини. У такому ж порядку може бути порушено питання про розгляд пропозиції, поправки до відповідного тексту статті законопроекту, прийнятого в першому читанні, але відсутньої у запропонованій головним комітетом редакції.

Верховна Рада проводить голосування по кожній пропозиції, поправці, відхиленій головним комітетом, якщо на цьому наполягає ініціатор внесення-суб'єкт права законодавчої ініціативи. Після завершення розгляду пропозицій, поправок, що надійшли до відповідної статті законопроекту, Верховна Рада проводить голосування щодо статті в цілому.

Після завершення постатейного розгляду законопроекту Верховна Рада проводить голосування щодо прийняття законопроекту в другому читанні. *Якщо до законопроекту немає зауважень народних депутатів, головуючий на пленарному засіданні може поставити його на голосування в цілому як акт Верховної Ради* (**частини перша-друга, п'ята статті 121 Регламенту Верховної Ради України**).

Згідно із **частиною шостою статті 121 Регламенту Верховної Ради України** *голосування законопроекту в цілому не проводиться, якщо внаслідок неприйняття Верховною Радою тих чи інших статей законопроекту або суттєвої зміни запропонованої головним комітетом редакції окремих структурних частин законопроекту в тексті виникають суперечності чи прогалини, які виключають можливість застосування норм законопроекту після його остаточного прийняття та набрання ним чинності.*

До проведення голосування щодо прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому *Верховна Рада може доручити головному комітету чи утвореній Верховною Радою редакційній групі внести редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду законопроекту* (**частина перша статті 122 Регламенту Верховної Ради України**).

Відповідно до **частини четвертої статті 123 Регламенту Верховної Ради України** *якщо запропонований головним комітетом текст законопроекту прийнято без внесення змін до нього, якщо до нього немає зауважень відповідних структурних підрозділів Апарату Верховної Ради, Верховна Рада може прийняти рішення про прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому.*

Зокрема, незважаючи на те, що **проект Закону № 5670-д** розглядався у другому читанні протягом більш ніж двадцяти пленарних засідань Верховної Ради України, до **проекту Закону № 5670-д** народними депутатами України було подано дві тисячі вісімдесят дві пропозиції та поправки; до низки пропозицій і поправок народні депутати України на пленарних засіданнях вносили свої зауваження та заперечення; низка поправок була поставлена на голосування для підтвердження народними депутатами України і вони не були підтримані Верховною Радою України; внаслідок відхилення Верховною Радою України тих чи інших частин статей законопроекту та суттєвої зміни

запропонованої Комітетом з питань культури і духовності (далі – Головним комітетом) редакції окремих структурних частин **проекту Закону № 5670-д** в тексті виникли суперечності та прогалини, які виключили можливість застосування його норм після остаточного прийняття та набрання ним чинності – **Голова Верховної Ради України, всупереч вимогам Конституції України, Регламенту Верховної Ради України, виніс на голосування рішення про прийняття проекту Закону № 5670-д в другому читанні та в цілому саме у редакції, запропонованій Головним комітетом, тобто нівелюючи всі ті зміни та зауваження, виправлення, уточнення народних депутатів України до тексту проекту Закону № 5670-д, які було проголосовано протягом більш ніж двадцяти пленарних засідань Верховної Ради України**.

Таким чином, народних депутатів України позбавили права внести виправлення, уточнення, а також усунути помилки та суперечності у тексті **проекту Закону № 5670-д** під час другого читання, що підтверджується стенограмою тридцять четвертого ранкового пленарного засідання Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання, тобто відбулося порушення процедури розгляду та прийняття оспорюваного **Закону № 2704-VIII** і перешкоджання реалізації права законодавчої ініціативи народних депутатів України, встановленого **частиною першою статті 93 Конституції України**.

Відповідно до **пункту 3 частини першої статті 85 Конституції України**, одним із повноважень Верховної Ради України є прийняття законів.

Порушення положень частини першої статті 93 Конституції України при прийнятті Закону № 2704-VIII, в свою чергу, спричинило перешкоджанню Верховній Раді України – єдиному органу законодавчої влади, здійснювати свої обов'язки у встановленому законом порядку та діяти в межах її компетенції.

Також, необхідно зазначити, що відповідно до **частини першої статті 122 Регламенту Верховної Ради України** до проведення голосування щодо прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому *Верховна Рада може доручити головному комітету чи утвореній Верховною Радою редакційній групі внести* ***редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду законопроекту****.*

Згідно із положеннями **Регламенту Верховної Ради України** саме Верховна Рада України, а не Голова Верховної Ради України або головуючий на пленарному засіданні наділяється повноваженнями щодо надання доручень головному комітету чи утвореній Верховною Радою редакційній групі внести редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду законопроекту.

Дане повноваження Голови Верховної Ради України не передбачено положеннями **статей 27, 28, 78 Регламенту Верховної Ради України**.

В свою чергу, відповідно до **частини другої статті 84, статті 91 Конституції України** Верховна Рада приймає рішення виключно на її пленарних засіданнях після обговорення питань більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, крім випадків,

передбачених Конституцією України та цим Регламентом. Рішення Верховної Ради приймаються шляхом відкритого поіменного голосування, крім випадків, передбачених цим Регламентом, коли проводяться таємне голосування шляхом подачі бюлетенів (**частини перша-друга статті 47 Регламенту Верховної Ради України**).

На тридцять третьому пленарному засіданні Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання 24 квітня 2019 року рішення Верховної Ради України щодо доручення головному комітету внести редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду **проекту Закону № 5670-д** не приймалося відповідно до вимог **Регламенту Верховної Ради України**.

Відповідне доручення надано Головою Верховної Ради України, що підтверджується стенограмою тридцять третього пленарного засідання Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання від 24 квітня 2019 року.

Таким чином, Голова Верховної Ради України перевищив свої повноваження, надаючи доручення Головному комітету внести редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарних засіданнях Верховної Ради під час розгляду проекту Закону № 5670-д.

На більш ніж двадцяти пленарних засіданнях Верховної Ради України низка поправок та пропозицій, запропонованих народними депутатами України та врахованих Головним комітетом, не були підтримані під час їх розгляду і голосування Верховною Радою України. З огляду на це була порушена цілісна структура законопроекту та виникли неузгодження між окремими його положеннями.

Головою Верховної Ради України з порушенням вимог **Регламенту Верховної Ради України**, про що зазначалося вище, під час пленарного засідання 24 квітня 2019 року надано доручення Головному комітету в порядку **частини першої статті 122 Регламенту Верховної Ради України** до проведення голосування щодо прийняття **проекту Закону № 5670-д** в другому читанні та в цілому опрацювати текст **проекту Закону № 5670-д** з урахуванням результатів обговорення поправок на пленарному засіданні Верховної Ради України під час його розгляду.

24 квітня 2019 року відбулося засідання Головного комітету.

У частині першій **статті 42 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року № 116/95-ВР** (зі змінами) зазначається, що формами роботи комітетів є засідання, слухання в комітетах.

Засідання комітету скликає голова комітету на підставі затвердженого комітетом плану роботи, доручення Верховної Ради України чи її Голови або за власною ініціативою (**частина перша статті 43 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року № 116/95-ВР** (зі змінами).

Відповідно до **частини четвертої статті 44 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року** № **116/95-ВР** (зі змінами) за результатами розгляду питань на засіданнях комітетів більшістю голосів присутніх, за винятком випадків, передбачених цим Законом, приймаються акти, зазначені в **частині першій статті 49** цього Закону.

Згідно **із статтею 49 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року № 116/95-ВР** (зі змінами) за результатами розгляду питань на засіданнях комітетів приймаються:

1) рішення – з організаційних питань;

2) висновки – у випадках, передбачених законом чи Регламентом Верховної Ради України;

3) рекомендації – щодо контрольної діяльності комітетів; щодо осіб, які пропонуються для обрання, призначення, надання згоди на призначення чи звільнення Верховною Радою України; щодо результатів слухань у комітетах.

На кожному засіданні комітету ведеться протокол і стенограма засідання. У протоколі засідання комітету зазначаються: номер протоколу, дата, час і місце проведення засідання; прізвище головуючого на засіданні, список членів комітету, присутніх на засіданні та відсутніх членів комітету із зазначенням причин їх відсутності, список запрошених осіб із зазначенням їх участі в засіданні; порядок денний засідання; розглянуті питання порядку денного, список членів комітету, а також запрошених осіб, які виступили на засіданні; назви документів, розглянутих на засіданні комітету або поширених серед членів комітету; результати голосування з питань порядку денного; прийняті рішення, висновки, ухвалені рекомендації.

До протоколу додаються стенограма засідання, прийняті комітетом акти, а також матеріали, що розглядалися під час заслуховування кожного питання, і викладена в письмовій формі окрема думка членів комітету, які голосували «проти» або утрималися від голосування, якщо вона була надана в письмовій формі членом комітету. Протокол засідання комітету підписують головуючий на засіданні та секретар комітету. *Протоколи і стенограми засідань комітетів зберігаються у встановленому порядку і за зверненням народного депутата України надаються для ознайомлення, якщо законом, Регламентом Верховної Ради України або постановою Верховної Ради України не встановлено іншого порядку ознайомлення з документами комітетів.* Протокол і стенограма засідання комітету є офіційними документами, що підтверджують процес обговорення і прийняття рішення, висновку, рекомендації комітету (**стаття 51 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року № 116/95-ВР** (зі змінами).

За результатами засідання Головного комітету 24 квітня 2019 року не було опубліковано на офіційному сайті Головного комітету ні протоколу із стенограмою такого засідання, ні відповідного висновку, прийнятого за результатами розгляду питань порядку денного на засіданні комітету.

За зверненням народного депутата України Долженкова Олександра Валерійовича від 26 квітня 2019 року № 3-182/2019 дані офіційні документи також не були надані, що свідчить про порушення регламентованої процедури проведення засідання і прийняття рішення на засіданні Головного комітету 24 квітня 2019 року щодо внесення редакційних уточнень до тексту **проекту Закону № 5670-д.**

25 квітня 2019 року народним депутатам України перед ранковим тридцять четвертим пленарним засіданням Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання роздано лише проект Рішення Головного комітету від

25 квітня 2019 року (Протокол № 84 від 25 квітня 2019 року) разом із пропозиціями Головного комітету до узгодженого тексту **проекту Закону № 5670-д**.

На ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання, тобто вже після прийнятого і розданого Рішення Головного комітету із узгодженим текстом ***проекту Закону № 5670-д****, було продовжено розгляд пропозицій та поправок народних депутатів України до* ***проекту Закону № 5670-д****.*

Крім цього, необхідно зазначити, що рішення Головного комітету від 25 квітня 2019 року «Про усунення суперечностей між окремими положеннями проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (реєстр. № 5670-д)», як зазначається у самому рішенні, прийняте відповідно до **статей 120, 121 Регламенту Верховної Ради України**, а не у порядку положення **частини першої статті 122 Регламенту Верховної Ради України** як цього вимагає законодавчо встановлена процедура внесення редакційних уточнень до проведення голосування щодо прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду **проекту Закону № 5670-д**.

Таким чином, Головний комітет формулював пропозиції та поправки до тексту проекту Закону № 5670-д поза законодавчо встановленою процедурою, як цього вимагає положення частини першої статті 122 Регламенту Верховної Ради України.

Відповідно до рішення Головного комітету від 25 квітня 2019 року, хоча фактично засідання Головного комітету відбулося 24 квітня 2019 року (Протокол № 84 від 25 квітня 2019 року), Головний комітет на своєму засіданні ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України:

- повернутися до розгляду окремих поправок номери 48, 49, 50, 52, 53, 59, 73, 130, 147, 168, 197, 203, 204, 246, 281, 282, 419, 420, 421, 423, 466, 621, 645, 652, 653, 792, 856, 871, 896, 897, 898, 900, 911, 1018, 1031, 1072, 1224, 1335, 1383, 1467, 1532, 1535, 1544, 1579, 1584, 1586, 1607, 1616, 1638, 1688, 1705, 1712, 1713, 1840, 1935 та підтримати їх в редакції, запропонованій Комітетом, згідно з Додатком;
- прийняти у другому читанні та в цілому **проект Закону № 5670-д** в редакції, запропонованій Головним комітетом, за результатами розгляду законопроекту Верховною Радою України у другому читанні з урахуванням усунених суперечностей між окремими положеннями законопроекту.

Таким чином, рішення Головного комітету було прийняте до того, як були розглянуті народними депутатами України в залі всі пропозиції і поправки до проекту Закону № 5670-д під час обговорення у другому читанні, із недодержанням процедури проведення засідання комітету, прийняття ним рішення та поза законодавчо встановленою процедурою внесення редакційних уточнень до проведення голосування щодо

прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час його розгляду, тобто з численними порушеннями вимог Регламенту Верховної Ради України.

Крім цього, Головним комітетом на засіданні 24 квітня 2019 року до тексту проекту Закону № 5670-д внесено не тільки редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарних засіданнях Верховної Ради України під час розгляду проекту Закону № 5670-д як цього вимагає частина перша статті 122 Регламенту Верховної Ради України, а й повернено до тексту проекту Закону № 5670-д ряд пропозицій та поправок, які під час їх розгляду та обговорення на пленарних засіданнях Верховної Ради України не були підтримані Верховною Радою України, що суперечить положенням Регламенту Верховної Ради України.

Зокрема, відповідно до Додатку до Рішення Головного комітету від 25 квітня 2019 року (Протокол № 84 від 25 квітня 2019 року) «Пропозиції Комітету з питань культури і духовності до узгодженого тексту проекту Закону України «Про функціонування української мови як державної» (реєстр. № 5670-д)» Головний комітет повністю змінив редакцію деяких норм, які були прийняті за наслідками розгляду Верховною Радою України поправок під час другого читання.

Так, поправка номер 73 Порівняльної таблиці до **проекту Закону № 5670-д** за наслідками розгляду Верховною Радою України була відхилена, однак, незважаючи на це, Головний комітет повністю повернув до тексту **проекту Закону № 5670-д** дану поправку, доповнивши **статтю 1 частинами дев'ятою і десятою** на власний розсуд.

Поправка номер 282 Порівняльної таблиці до **проекту Закону № 5670-д** за наслідками розгляду Верховною Радою України також була виключена, однак Головний комітет, незважаючи на рішення Верховної Ради України, повністю підтримав дану поправку та доповнив текст **проекту Закону № 5670-д статтею 11** (Рівні володіння державною мовою) в редакції, підготовленій Головним комітетом до другого читання, тобто до розгляду народними депутатами України.

До **статті 21 проекту Закону № 5670-д** ніякі зміни під час розгляду у другому читання народними депутатами України не вносились, однак Головний комітет під час редакційного уточнення самостійно врахував редакційно поправку номер 466 Порівняльної таблиці до **проекту Закону № 5670-д**, внісши до **частини третьої статті 21** в редакції, підготовленій до другого читання, певні зміни, які не були запропоновані, проголосовані та підтримані народними депутатами України під час розгляду **проекту Закону № 5670-д** у другому читанні.

Аналогічна ситуація і зі **статтею 24 проекту Закону № 5670-д**.

Частину другу статті 53 проекту Закону № 5670-д за результатами розгляду Верховною Радою України було виключено, однак Головний комітет повністю врахував поправку номер 1383 Порівняльної таблиці до **проекту**

Закону № 5670-д, повернувши норму **частини другої статті 53** до тексту **проекту Закону № 5670-д.**

Таким чином, враховуючи вищезазначене, Головний комітет перевищив свої повноваження, внісши суттєві зміни до тексту проекту Закону № 5670-д, які не були запропоновані та підтримані народними депутатами України, знівелював рішення Верховної Ради України, прийняте за наслідками розгляду проекту Закону № 5670-д у другому читанні, що не відповідає положенням Регламенту Верховної Ради України, яким передбачаються тільки редакційні уточнення з урахуванням поправок, внесених безпосередньо на пленарному засіданні Верховної Ради під час розгляду законопроекту та нормам Конституції України.

Голова Верховної Ради України – головуючий на пленарному засіданні проігнорував нехтування Головним комітетом положеннями Регламенту Верховної Ради України та виніс на голосування рішення прийняти у другому читанні та в цілому проекту Закону № 5670-д саме в редакції, запропонованій Головним комітетом.

Відповідно до **частини першої статті 55 Регламенту Верховної Ради України** пленарне засідання Верховної Ради стенографується. Ведення стенограми, видання стенографічного бюлетеня пленарного засідання Верховної Ради здійснює Апарат Верховної Ради. Стенограма і стенографічний бюлетень пленарного засідання Верховної Ради мають повністю відображати хід обговорень, результати голосування проектів законів, постанов, інших актів Верховної Ради і прийняті рішення, у тому числі процедурні. Вони повинні містити інформацію про номер, день, час, місце проведення та порядок денний пленарного засідання, а також прізвище головуючого на пленарному засіданні.

Відповідно до **частини другої статті 55 Регламенту Верховної Ради України**, стенограма відкритих пленарних засідань Верховної Ради до її редагування розміщується на офіційному веб-сайті Верховної Ради.

Згідно із **частиною першою статті 123 Регламенту Верховної Ради України** за результатами розгляду законопроекту в другому читанні Верховна Рада приймає *рішення про:*

1) прийняття законопроекту в другому читанні та доручення головному комітету підготувати його до третього читання;

2) відхилення законопроекту;

3) прийняття законопроекту в другому читанні та в цілому;

4) прийняття законопроекту в другому читанні, за винятком окремих розділів, глав, статей, частин статей, та направлення їх головному комітету на доопрацювання з наступним поданням законопроекту на повторне друге читання;

5) повернення законопроекту головному комітету на доопрацювання з наступним поданням на повторне друге читання.

Незважаючи на імперативні норм ***частини першої статті 123 Регламенту Верховної Ради України****, Голова Верховної Ради України виніс на голосування за результатами розгляду* ***проекту Закону № 5670-д*** *в другому читанні, що підтверджується стенограмою ранкового тридцять четвертого пленарного засідання від 25 квітня 2019 року Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання, три рішення:*

1) рішення про голосування за повернення до розгляду окремих поправок, рекомендованих Головним комітетом;

2) рішення про підтвердження окремих поправок в редакції, запропонованій Головним комітетом;

3) рішення про прийняти у другому читанні та в цілому ***проекту Закону № 5670-д*** *в редакції, запропонованій Головним комітетом, за результатами розгляду законопроекту Верховною Радою України у другому читанні з урахуванням усунених суперечностей між окремими положеннями законопроекту.*

Необхідно зазначити, що така процедура прийняття рішень та зміст і формулювання цих рішень за результатами розгляду законопроекту у другому читанні не передбачено положеннями Регламенту Верховної Ради України та суперечить нормам Регламенту Верховної Ради України, тобто оспорюваний Закон № 2704-VIII прийнятий з порушенням законодавчо встановленої процедури його розгляду та ухвалення.

Відповідно до **частин другої та третьої статті 84 Конституції України** рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування. Голосування на засіданнях Верховної Ради України здійснюється народним депутатом України особисто.

Закони чи інші акти Верховна Рада України приймає лише за умови присутності на відповідному пленарному засіданні на момент голосування народних депутатів України у кількості не меншій, ніж необхідно для прийняття відповідного рішення.

У **Рішенні Конституційного суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018** зазначається, що законопроекти, внесені на розгляд Верховної Ради України та визначені як невідкладні, розглядаються парламентом позачергово. Це означає, що невідкладні законопроекти повинні бути терміново включені до порядку денного й розглядатися у пріоритетному порядку на всіх стадіях законодавчого процесу. *Такий розгляд не означає зміни процедури розгляду законопроектів, визначеної в Конституції України, а є пріоритетним щодо відповідного законопроекту.*

Процедура розгляду проекту закону реалізується шляхом його внесення до парламенту, а на певних стадіях законодавчого процесу – шляхом внесення пропозицій до нього.

Реалізація права законодавчої ініціативи передбачає не лише внесення проектів законів, інших актів до парламенту, а й обов’язковий розгляд законодавчих ініціатив відповідних суб’єктів.

Закони та інші акти Верховної Ради України приймаються лише на її пленарному засіданні. Процес розгляду законопроекту на пленарних засіданнях

Верховної Ради України – це обговорення законопроекту та голосування щодо нього. *Крім того, обговорюються пропозиції до проекту закону. Обов'язковою умовою прийняття рішень парламентом є особиста участь народного депутата України у голосуванні, що є проявом його особистого волевиявлення і не залежить від виду та способу голосування.*

Особисте голосування народного депутата України означає його безпосереднє волевиявлення з питань, які розглядаються парламентом. *Незалежно від способу ухвалення рішень парламентом особисте голосування народного депутата України передбачає його особисту участь у процесі голосування та дотримання ним встановлених Конституцією України вимог щодо розпорядження народним депутатом України лише своїм правом голосу, заборони його делегувати, а також заборони примусу до передачі цього права.* **Недотримання вказаних вимог суперечить природі представницького мандата народного депутата України, який є представником Українського народу у Верховній Раді України, і принципу рівності статусу народних депутатів України.**

У своєму **Рішенні від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018 Конституційний Суд України** зауважив, що повноваження народного депутата України делеговані йому народом як сувереном влади (**частина друга статті 5, частина перша статті 38 Конституції України**) і зобов'язують його брати участь у прийнятті рішень Верховної Ради України шляхом голосування. Саме тому, що ці повноваження є делегованими і не підлягають подальшому делегуванню без згоди на це з боку суверенної влади, *народний депутат України не має права передавати свої повноваження щодо здійснення голосування іншому народному депутату України.* Практика голосування одного народного депутата України за іншого не має юридичних підстав (**абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 року № 11-рп/98**).

Отже, процедура ухвалення проектів законів відповідно до **частин другої та третьої статті 84 Конституції України** безпосередньо пов'язана з обов'язком народних депутатів України *особисто брати участь у голосуванні щодо законопроектів та пропозицій до них*, внесених на розгляд Верховної Ради України.

Процедура розгляду та ухвалення парламентом законопроектів, розгляд пропозицій до законопроектів повинні ґрунтуватися на принципах, визначених Конституцією України. Недотримання цих принципів або нехтування ними порушує демократичні вимоги щодо конституційної процедури розгляду та ухвалення законопроектів, а також ставить під сумнів легітимність прийнятих законів (Рішення Конституційного суду України від 28 лютого 2018 року № 2-р/2018).

Перед відкриттям кожного пленарного засідання Верховної Ради України проводиться реєстрація народних депутатів України особисто на підставі пред'явлення посвідчення народного депутата України та підтвердження своєї присутності власноручним підписом. У залі засідань Верховної Ради України народний депутат України реєструється за допомогою електронної системи. Кожен з народних депутатів України одержує проекти законів та інших актів

Верховної Ради України, які розглядатимуться на засіданнях сесії Верховної Ради України.

Прийняття рішень народними депутатами України здійснюється різними способами: відкритим голосуванням (за допомогою електронної системи підрахунку голосів або шляхом підняття руки у разі відсутності технічної можливості голосування за допомогою електронної системи) та таємним голосуванням (шляхом подачі бюлетеня) за умови особистої участі народного депутата України у кожному голосуванні.

Вимога щодо особистого голосування народного депутата України при ухваленні законів, інших актів Верховної Ради України передбачає:

- усвідомлений, осмислений вибір народним депутатом України тієї чи іншої позиції під час реалізації права ухвального голосу;

- забезпечення відповідальності народного депутата України перед народом України, який він представляє, під час прийняття законів та інших актів Верховної Ради України.

Таким чином, аналіз положення частини третьої статті 84 Конституції України дає підстави для висновку, що особисте голосування народного депутата України на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування.

25 квітня 2019 року на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Десятої сесії Верховної Ради України VIII скликання відбулося голосування за **проект Закону № 5670-д**, який прийнятий Верховною Радою України в другому читанні та в цілому за підтримки 278 народних депутатів України.

Однак, під час голосування за **проект Закону № 5670-д** на пленарному засіданні Верховної Ради України були відсутні народні депутати України, чиї голоси було враховано при голосуванні за **Закон № 2704-VIII**.

Таким чином, в порушення положення **частини третьої статті 84 Конституції України**, є наявним факт неперсонального голосування за проект **Закону**, що підтверджується долученими до матеріалів конституційного подання додатками.

Згідно із результатами письмової реєстрації народних депутатів України, проведеної 25 квітня 2019 року на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України, зареєстровано 340 народних депутатів України.

Відповідно до результатів поіменного голосування народних депутатів України за допомогою електронної системи «Рада-3» на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року, за **проект Закону № 5670-д** проголосувало 278 народних депутатів України, *серед яких 22 народні депутати України, які за результатами письмової реєстрації не були зареєстровані на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України 25квітня 2019 року.*

Так, наприклад, народні депутати України Богомолець О. В., Загорій Г. В., Кононенко І. В., Кузьменко А. І., Кривенко В. В., Логвинський Г. В., Кацер-Бучковська Н. В., Савченко Н. В., Чумак В. В., Журжій А. В., Бондар В. В., Силантьєв Д. О., Кириленко І. Г.,

Москаленко Я. М. – письмово незареєстровані на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України 25 квітня 2019 року, але проголосували «За» за прийняття в другому читанні та в цілому **Закону № 2704-VIII**.

Крім цього, народний депутат України, який відповідно до інформації, отриманої від Управління справами Апарату Верховної ради України за № 06/06-100 (88326) від 7 травня 2019 року станом на 9 годину ранку 25 квітня 2019 року перебував на лікуванні в медичному закладі Державного управління справами – Давиденко В. М., також проголосував «За» за оспорюваний **Закон № 2704-VIII**.

За результатами письмової реєстрації народних депутатів України, проведеної 25 квітня 2019 року на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України, народний депутат України Заружко В. Л. – перебувала на лікарняному, а народний депутат України Тарасюк Б. І. – перебував у відрядженні, однак відповідно до результатів поіменного голосування № 10 від 25 квітня 2019 року вони проголосували «За» за прийняття в другому читанні та в цілому **Закону № 2704-VIII**.

Також, Відеозаписом_1, що на відповідному носії долучається до матеріалів конституційного подання (*Додаток 27*), зафіксовано факт неособистого голосування народними депутатами України.

Так, на Відеозаписі_1 народні депутати України Дубневич Я. В., Карпунцов В. В., Велікін О. М. голосують за декількох народних депутатів України, одночасно натискаючи на кнопку голосування не тільки напроти свого місця відповідно до схеми розміщення депутатських фракцій і груп у сесійній залі, а і на сусідні з ними кнопки для голосування інших відсутніх народних депутатів України.

Відповідно до Відеозапису_2 *(Додаток 27)* вбачається, що на момент голосування рішення про прийняття в другому читанні та в цілому **проекту Закону № 5670-д** (01:43:00 відеозапису) у секторі, де розташовуються народні депутати Фракції ПАРТІЇ «БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА» відсутній народний депутат України Давиденко В. М.

Однак, відповідно до результатів поіменного голосування народних депутатів України за допомогою електронної системи «Рада-3» на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року народний депутат України Давиденко В. М. проголосував «За» за прийняття в другому читанні і в цілому **Закону № 2704-VIII**, хоча й перебував на лікарняному та був відсутній у сесійній залі.

Таким чином, беручи до уваги дані про результати письмової реєстрації народних депутатів України, проведеної 25 квітня 2019 року на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України, згідно з якими було зареєстровано 340 народних депутатів України, на лікарняному перебували 5 народних депутатів України та 2 перебували у відрядженні (*Додаток 28*); результати реєстрації народних депутатів України, встановлені за допомогою електронної системи «Рада-3», на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року о 10:02, згідно з якими було зареєстровано 350 народних депутатів

України (*Додаток 29*); інформацію про лікування народних депутатів України у медичних закладах Державного управління справами станом на 25 квітня 2019 року (*Додаток 30*); стенограму ранкового тридцять четвертого пленарного засідання Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року (*Додаток 32*); результати поіменного голосування народних депутатів України за допомогою електронної системи «Рада-3» на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року за **проект Закону № 5670-д**, згідно з якими 278 народних депутатів України проголосували «За» (*Додаток 33*), – необхідно констатувати, що **наявні факти неособистого голосування народними депутатами України під час ухвалення проекту Закону № 5670-д в другому читанні та в цілому, що порушує встановлену законодавством України процедуру розгляду та ухвалення законопроектів та не відповідає приписам Конституції України.**

Відповідно до **частин третьої, п'ятої, шостої статті 48 Регламенту Верховної Ради України** у разі порушення встановленої цим Регламентом процедури при розгляді й голосуванні проекту закону, постанови, іншого акта Верховної Ради народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи чи його представник можуть звернутися до головуючого на пленарному засіданні із заявою про порушення цього Регламенту при розгляді й голосуванні питання. У разі якщо в результаті вжитих головуючим на пленарному засіданні заходів не забезпечено припинення порушення цього Регламенту та не усунуто наслідків цього порушення при голосуванні за закон, постанову чи інший акт Верховної Ради в цілому або якщо головуючий на пленарному засіданні залишив заяву без розгляду, народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи може у дводенний строк звернутися до Голови Верховної Ради України з відповідною письмовою заявою. Одночасно народний депутат, інший суб'єкт права законодавчої ініціативи вносить проект постанови Верховної Ради про скасування рішення Верховної Ради про прийняття закону, постанови чи іншого акта Верховної Ради в цілому.

При цьому, відповідно до **Регламенту Верховної Ради України у разі виявлення на пленарному засіданні народним депутатом факту порушення вимог щодо особистого голосування шляхом голосування за іншого народного депутата розгляд питання порядку денного на його вимогу зупиняється.** *Головуючий на пленарному засіданні встановлює присутність відповідного народного депутата у залі засідань Верховної Ради, а у разі його відсутності доручає Лічильній комісії вилучити картку такого народного депутата та передати її головуючому на пленарному засіданні і проводить повторне голосування щодо пропозиції, яка ставилась на голосування останньою* **(частина третя статті 47).**

З наведеного слідує, що конституцієдавець, уповноваживши Голову Верховної Ради на ведення засідань Верховної Ради України та організацію її роботи, наділив керівника парламенту повноваженням превентивного контролю за дотриманням процедури розгляду та ухвалення законів та інших актів Верховної Ради України, зокрема, за дотриманням вимог статті 84 Основного Закону України щодо здійснення народними

депутатами України голосування особисто.

Проте, всупереч положень **статей 84, 88 Конституції України,** проігнорувавши звернення народних депутатів України щодо наявних даних про неособисте голосування народних депутатів України за прийняття **проекту Закону № 5670-д, Голова Верховної Ради України не встановив реальне волевиявлення народних депутатів України за проект Закону шляхом проведення повторного голосування, внаслідок чого була порушена конституційна процедура розгляду та ухвалення Закону № 2704-VIII.**

Враховуючи вищезазначене та те, що головуючим на пленарному засіданні – Головою Верховної Ради України, не було вжито необхідних заходів та не забезпечено припинення порушення Регламенту Верховної Ради України, не усунуто наслідків цього порушення при голосуванні за **проект Закону № 5670-д**, народними депутатами України у відповідності до вимог **Регламенту Верховної Ради України** подано до Голови Верховної ради України відповідні письмові заяви.

Також, народними депутатами України зареєстровано проекти постанов Верховної Ради України «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 5670-д-П від 25 квітня 2019 року, «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття у другому читанні та в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» року № 5670-д-П1 від 25 квітня 2019, «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття в другому читанні та в цілому Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» реєстраційний № 5670-д-П2 від 26 квітня 2019 року, «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття у другому читанні та в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 5670-д-П3 від 26 квітня 2019 року (далі – **Проекти постанов**).

14 травня 2019 року на ранковому пленарному засіданні Десятої сесії Верховної Ради України VIII дані **Проекти постанов** було розглянуто та відхилено за результатами голосування Верховною Радою України.

Отже, виходячи з вищевикладеного, суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оспорюваний Закон ухвалено з порушенням положень частини другої статті 6, частини другої статті 19, частин другої та третьої статті 84 Конституції України, а саме остаточне голосування на засіданні Верховної Ради України за проект Закону № 5670-д відбулося народними депутатами України не особисто, а з використанням карток для голосування відсутніх на ранковому пленарному засіданні народних депутатів України присутніми народними депутатами України.

Конституційний Суд України в **Рішенні від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010** зазначив, що вирішуючи питання, порушені у конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з того, що конституційному

контролю підлягає не зміст Закону № 2222-IV, а встановлена Конституцією України процедура його розгляду та ухвалення.

Аналогічний підхід був застосований Конституційним Судом України у **Рішенні від 07 липня 2009 року № 17-рп/2009** у якому підтверджується, що дотримання встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності законами, у тому числі й законами про внесення змін до Конституції України, є однією з умов легітимності законодавчого процесу.

Відповідно до **Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010** законодавчі акти, прийняті з порушенням процедури їх прийняття, підлягають скасуванню. Вказане рішення є обов'язковим до виконання на території України, тобто має преюдиціальне значення для відповідної сфери правовідносин.

Отже, процедура розгляду та прийняття **Закону № 2704-VIII** суперечить **частині першій статті 152 Конституції України**, відповідно до якої закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Порушення положень статей 84, 88, 93 Конституції України при прийнятті Закону № 2704-VIII спричинило перешкоджанню Верховній Раді України – єдиному органу законодавчої влади, здійснювати свої обов'язки у встановленому законом порядку та діяти в межах її компетенції.

Таким чином, виходячи з вищенаведеного, суб'єкт права на конституційне подання вважає, що оспорюваний Закон № 2704-VIII ухвалено з порушенням конституційної процедури розгляду та ухвалення законів, тобто прийняття Верховною Радою України Закону № 2704-VIII відбулося з порушенням приписів частини другої статті 6, частини другої статті 19, частин другої та третьої статті 84, частини третьої статті 88, частини першої статті 93 Конституції України.

III. Щодо відповідності Закону № 2704-VIII частині другій статті 8 Конституції України

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (**частина перша статті 8 Конституції України**).

Відповідно до **частини другої статті 8 Конституції України** Конституція України має найвищу юридичну силу. *Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.*

Порушення процедури прийняття закону ставить під загрозу застосування такого невід'ємного елементу принципу верховенства права як принцип правової визначеності. За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у **Рішенні від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010**, одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності.

Цей принцип вимагає, щоб норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишалися передбачуваними. **Порушення законодавчої процедури стосується зокрема положення про передбачуваність ситуації, оскільки прийняття закону мало б не відбутись або закон мав би бути в іншій редакції якби законодавча процедура була дотримана.**

Таким чином, Закон № 2704-VIII суперечить статті 8 Конституції України, яка передбачає, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а його прийняття не узгоджується з положеннями статті 91 Основного Закону України, за якими саме до повноважень Верховної Ради України належить прийняття законів.

Беручи до уваги вищенаведене обґрунтування, вважаємо, що Закон № 2704-VIII не відповідає положенням частини другої статті 6, частини другої статті 8, частин другої-третьої статті 10, статті 11, частини другої статті 19, частини третьої статті 22, частин першої-другої статті 24, частин другої-третьої статті 84, частини третьої статті 88, частини першої статті 93 Конституції України (є неконституційним).

*Оскільки нормами оспорюваного **Закону № 2704-VIII** встановлюються строки зобов'язуючого характеру правозастосування, відповідно до **статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII**, просимо провадження у справі визнати невідкладним.*

На підставі викладеного, керуючись статтями 147 і 150 Конституції України, статтями 7, 51, 52, 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII,

ПРОСИМО:

1. **Відкрити конституційне провадження у справі за конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII.**
2. **Визнати провадження за цим конституційним поданням невідкладним і розглянути його у місячний строк, визначений пунктом 3 частини третьої статті 75 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII.**

3. **Визнати Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).**
4. **Залучити до участі в конституційному провадженні уповноважених представників суб'єкта права на конституційне подання за дорученням народних депутатів України:**

Долженкова Олександра Валерійовича;
Новинського Вадима Владиславовича.

Додатки:

1. Витяг із Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/960ВР (зі змінами) на 5-ти арк.
2. Витяг із Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 року № 2136-VIII на 2-х арк.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 року № 2704-VIII на 37-ми арк.
4. Витяг із Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 року № 1861-VI (зі змінами) на 5-ти арк.
5. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов та мов меншин» від 15.05.2003 року № 802-IV на 1-му арк.
6. Витяг із Закону України «Про громадянство України» від 18.01.2001 року № 2235-III (зі змінами) на 2-х арк.
7. Витяг із Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 року № 116/95-ВР на 3-х арк.
8. Витяг із Європейської хартії регіональних мов та мов меншин від 05.11.1992 року, ратифікованої Законом України від 15.05.2003 року № 802-IV на 2-х арк.
9. Витяг із Рамкової конвенції про захист національних меншин від 01.02.1995 року, ратифікованої Законом України від 09.12.1997 року № 703/97-ВР на 1-му арк.
10. Витяг із Угоди з питань, пов'язаних з поновленням прав депортованих осіб, національних меншин і народів від 09.10.1992 року, ратифікованої Постановою Верховної Ради України від 17.12.1993 року № 3736-XII на 1-му арк.
11. Витяг із Конвенції про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин від 21.10.1994 року на 1-му арк.
12. Витяг із Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19.10.1973 року № 2148 на 1-му арк.
13. Витяг із Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, прийнятої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 18.12.1992 року на 1-му арк.
14. Декларація принципів терпимості, затверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16.11.1995 року на 4-х арк.

15. Витяг із Віденської декларації і Програми дій, прийнятої Всесвітньою конференцією з прав людини 25.06.1993 року на 1-му арк.
16. Рішення Конституційного Суду України від 14.12.1999 року № 10-рп/99 на 4-х арк.
17. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2007 року № 13-рп/2007 на 5-ти арк.
18. Рішення Конституційного Суду України від 12.04.2012 року № 9-рп/2012 на 3-х арк.
19. Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 року № 5-зп на 5-ти арк.
20. Рішення Конституційного Суду України від 23.12.1997 року № 7-зп на 14-ти арк.
21. Рішення Конституційного Суду України від 30.05.2012 року № 12-рп/2012 на 3-х арк.
22. Рішення Конституційного Суду України від 29.09.2009 року № 22-рп/2009 на 5-ти арк.
23. Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 року № 2-р/2018 на 5-ти арк.
24. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.1998 року № 11-рп/98 на 6-ти арк.
25. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010 року № 20-рп/2010 на 8-ми арк.
26. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.2009 року № 17-рп/2009 на 7-ми арк.
27. Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 року № 17-рп/2010 на 6-ти арк.
28. USB-накопичувач із Відеозаписом_1 та Відеозаписом_2 щодо фактів неперсонального голосування народних депутатів України.
29. Дані про результати письмової реєстрації народних депутатів України, проведеної 25.04.2019 року на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України на 5-ти арк.
30. Дані про результати реєстрації народних депутатів України, встановлені за допомогою електронної системи «Рада-3», на ранковому тридцять четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25.04.2019 року о 10:02 на 6-ти арк.
31. Інформація про лікування народних депутатів України у медичних закладах Державного управління справами станом на 25.04.2019 року на 1-му арк.
32. Рішення Комітету з питань культури і духовності від 25.04.2019 року на 19-ти арк.
33. Витяг із стенограми тридцять третього пленарного засідання Верховної Ради України від 24.04.2019 року на 1-му арк.
34. Витяг із стенограми ранкового тридцять четвертого пленарного засідання Верховної Ради України від 25.04.2019 року на 11-ти арк.
35. Результати поіменного голосування народних депутатів України за допомогою електронної системи «Рада-3» на ранковому тридцять

четвертому пленарному засіданні Верховної Ради України від 25.04.2019 року на 6-ти арк.

36. Заява щодо скасування рішення Верховної Ради України від 25.04.2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (реєстр. № 5670-д)» від 25.04.2019 року щодо скасування рішення Верховної Ради України від 25.04.2019 року на 3-х арк.
37. Заява щодо скасування рішення Верховної Ради України від 26.04.2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (реєстр. № 5670-д) від 25.04.2019 року на 3-х арк.
38. Проект Постанови «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25.04.2019 року про прийняття в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 року на 1-му арк.
39. Проект Постанови «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25.04.2019 року про прийняття в другому читанні та цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» реєстр. № 5670-д від 25.04.2019 року» від 26.04.2019 року на 1-му арк.
40. Проект Постанови «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття у другому читанні та в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» року № 5670-д-П1 від 25.04.2019 року на 1-му арк.
41. Проект Постанови «Про скасування рішення Верховної Ради України від 25 квітня 2019 року про прийняття у другому читанні та в цілому проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 5670-д-П3 від 26.04.2019 року на 1-му арк.
42. Копія депутатського звернення «Щодо надання інформації» від 26.04.2019 року № 3-182/2019 на 3-х арк.

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
1.	Балицький Євген Віталійович	284	
2.	Бахтєєва Тетяна Дмитрівна	168	
3.	Білий Олексій Петрович	164	
4.	Вілкул Олександр Юрійович	161	
5.	Воропаєв Юрій Миколайович	172	
6.	Гальченко Андрій Володимирович	247	
7.	Гусак Володимир Георгійович	174	
8.	Добкін Михайло Маркович	162	
9.	Добкін Дмитро Маркович	376	
10.	Долженков Олександр Валерійович	182	
11.	Звягільський Юхим Леонідович	255 45	
12.	Ківалов Сергій Васильович	333	
13.	Кісельов Андрій Миколайович	176	
14.	Козак Тарас Романович	173	
15.	Колєсніков Дмитро Валерійович	180	
16.	Королевська Наталія Юріївна	167	
17.	Ларін Сергій Миколайович	165	
18.	Льовочкіна Юлія Володимирівна	175	

Вісімнадцять підписів

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
19.	Мартовицький Артур Володимирович	251	
20.	Матвієнков Сергій Анатолійович	263	
21.	Мирний Іван Миколайович	177	
22.	Мірошниченко Юрій Романович	179	
23.	Мороко Юрій Миколайович	178	
24.	Нечаєв Олександр Ігоревич	185	
25.	Німченко Василь Іванович	184	
26.	Новинський Вадим Владиславович	170	
27.	Омельянович Денис Сергійович	259	
28.	Павленко Юрій Олексійович	183	
29.	Павлов Костянтин Юрійович	246	
30.	Папієв Михайло Миколайович	181	
31.	Сажко Сергій Миколайович	265	
32.	Скорик Микола Леонідович	169	
33.	Солод Юрій Васильович	257	
34.	Шенцев Дмитро Олексійович	374	
35.	Шпенов Дмитро Юрійович	252	
36.	Шурма Ігор Михайлович	186	

15 (п'ятнадцять) підписів

Додаток
до конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року

№ пп	Прізвище, ім'я та по батькові	Номер посвідчення	Підпис
37.	Шуфрич Нестор Іванович	166	
38.	Мураєв Євгеній Володимирович	379	
39.	Писаренко Валерій Волод.	368	
40.	Денисенко А.П.	371	
41.	Іоффе Ю.Я	370	
42.	Бойко Ю.А.	160	
43.	Гусєв В О	338	
44.	Кисельов А. М.	336	
45.	Кісе А. І	340	
46.	Новинський В.М.	173 (373)	
47.	Остапчук Е.М.	375	
48.	Льовочкіна Ю. В	175	
49.	Ільюк А.О.	326	
50.	[illegible] О. Б	372	
51.	Деркач А Л.	357	
52.	Рабинович В З	162	
53.	Безбах Яків Якович	293 (229)	
54.	Льовочкін С.В.	171	

55. [illegible] 126

(3/[illegible]) підпис В [illegible]

Апарат Верховної Ради України. Управління кадрів. [illegible] 16.05.19